

rokem 1939 byla stratifikace polské společnosti asi taková: na vrcholku byli velcí vlastníci pozemků a vysoká buržoazie, pak následovala inteligence, maloburžoazie, průmysloví dělníci a nejnižší stojící dělníci zemědělství. Nejpočetnější třídou předválečného Polska byli sedláci (52 % obyvatelstva). Vyšší společenské skupiny byly zcela decimovány nacistickou okupací. Potřeby industrializace vyvolávají novou diferenciaci (hierarchii dle povolání a kvalifikace). Vzrůstá význam inteligence, která se diferencuje na tyto skupiny: 1. tvůrčí pracovníci (spisovatelé, vědci, žurnalisté), 2. experti řešící praktické problémy (inženýři, lékaři, právníci, učitelé apod.), 3. ředitelé všeho druhu podniků a institucí politických, hospodářských a kulturních, 4. administrativa, která je nejpočetnější, ale nejméně soudržná; rozděluje se na mnoho skupin. Maloburžoazie upadá a tím mizí i její tradiční hodnoty, jako je sporiťost, pracovitost atd. Z této vrstvy se rekrutuje nejvíce deklasovaných živlů, namnoze s velkými příjmy, ale s malým sociálním prestižem. Počet sedláků se v důsledku industrializace zmenšuje. U dělnictva jakožto hlavní preferované třídy vzrůstá profesionalizace, a odborným školením i kvalifikace. Další druh diferenciacie vzniká ze samotné povahy státu a z hierarchie politických institucí.

IX. Závěry a diskuse

V závěrečné diskusi, vedené G. Balandierem, bylo poukazováno zejména na důležitost přežívání hodnot z minulých dob v nové situaci po druhé válce, a to především v nově utvořených státech. Také národnostní rozdíly podstatně modifikují sociální diferenciaci.

Jan Mertl

Nové příspěvky k sociologii vysokoškolského studenta

Před nedávnem informoval Sociologický časopis o průběhu semináře k problémům vysokoškolského studentstva konaného na pedagogické fakultě University Palackého v Olomouci. Uspořádáním tohoto kolokvia přispěli olomoučtí sociologové a pedagogové k praktickému konstituování sociologie vysokoškolského studenta v ČSSR. Význam semináře se nevyčerpal pouze výměnou názorů, navázáním vědeckých kontaktů a posouzením výzkumného projektu olomoucké pedagogické fakulty. Hodnota semináře byla umocněna a zároveň petrifikována včasným uveřejněním většiny přednesených referátů. Příspěvky byly publikovány v brožurě *Seminář o problémech výzkumu osobnosti vysokoškolského studenta*, vydané pedagogickou fakultou University Palackého v Olomouci na podzim r. 1965 za redakce Ferdinanda Koudelky.

Shrnutím některých výsledků empirického i teoretického úsilí rozvíjející se sociologie mládeže a zvláště vysokoškolského studentstva byl položen vcelku dobrý základ

pro komplexní dokumentaci, bez níž se neobejde solidní vědecké bádání. (Podobným přínosem v oboru sociologie mládeže jsou další dva — rovněž moravské sborníky: *Sociologie a problémy mladé generace*, Brno 1965. — *Aktuální problémy sociologie mládeže*, Ostrava 1965. Oba sborníky vydaly příslušné krajské odbočky Společnosti pro šíření vědeckých a politických znalostí.)

Jak příspěvky olomouckého sborníku, tak postupně se množící zprávy o dílčích výzkumech problematiky vysokoškoláků nás vedou k zamyšlení nad dvěma otázkami: Za prvé, zda je správné zabývat se problémy mládeže vcelku, globálně, anebo spíše diferencovaně, např. z hlediska určitých souborů a skupin mládeže, ať již jde o soubory podle kritérií sociální stratifikace nebo demografických znaků. — Za druhé, zda z hlediska vědeckého a celospolečenského je eufunkčním jevem určitá — byť i dočasná — převaha zájmu o výzkum osobnosti vysokoškolského studenta nad výzkumem ostatní mládeže.

Pokusíme se o stručné odpovědi na obě otázky: Zabývat se globálně celkovou problematikou mládeže jako obecným problémem všech historických a společenských útvarů je bezpochyby nutné a správné. Zvláště pro horizontální srovnání s problematikou jiných věkových skupin, anebo pro vertikální srovnání různých generací, či pro bližší určení sociálních rolí mládeže v určité společnosti a recipročního vztahu mezi společností a mládeží. Avšak obsáhnout celou problematiku této vnitřně velmi diferencované biosociální skupiny není možné bez zjevného zjednodušení. Musíme si uvědomit, že diferencovanost mládeže je dána už tím, že určitá její část se připravuje k plnění určitých společenských rolí, zatímco jiná již nastoupila cestu společenského fungování v různých oborech společenských činností. Máme i mládež, která je činná v různých druzích práce a současně se ještě připravuje k nastoupení jiných rolí. Obecné znaky globálního studia se pak většinou týkají pouze některých generačních zvláštností mládeže a nezachycují celou škálu jejich podstatných vlastností. Proto diferencovaný sociologický pohled na podskupiny mládeže je pohledem zaostřenějším, přesnějším a zároveň nezbytným pro konstituování jakékoliv globalizující sociologie, i pro zachycení generačního typu.

Druhou otázku lze zodpovědět dvojím způsobem. Jedním z důvodů, proč poměrně velká část výzkumů se týká právě otázek vysokoškolské mládeže, je okolnost, že studenti jsou výhodným objektem sociologického výzkumu, protože jsou k dispozici přímo na výzkumných pracovištích, jimiž se postupně stávají společenskovědní katedry na našich vysokých školách. Není však zvýšená koncentrace zájmu o osobnost studenta a vysokoškolské studium především symptomem objektivně daného a stupňujícího se zaměření na vědu? Domníváme se, že zde působí zvyšující se význam vysokých škol jako vědeckých a výchovných institucí, které jsou

v celosvětovém měřítku stavěny do popředí sociální struktury moderní vysoce technizované a zracionalizované společnosti. Ve všech vyspělých průmyslových zemích — i když různě v různých společenských systémech — jsou vysoké školy hodnoceny jako zdroje kulturní inovace a technického pokroku a zároveň jako místa, kde jsou připravováni i budoucí nositelé řídicích činností v různých oblastech společenského života. Proto se i u nás soustřeďuje výzkumný zájem na vysoké školy a na osobnost studenta.

Stojí za zmínku, že ve vyspělých kapitalistických zemích dochází teprve kolem roku 1950 k prudkému zvýšení zájmu o výzkumy vysoké školy jako společenské instituce, jejich výchovných a didaktických prostředků, včetně metod i vnitřního života vysokých škol. V západní sociologii v době předválečné výrazně reprezentují sociologické pohledy na otázky výchovy a mládeže především Emil Durkheim, Max Weber a Karl Mannheim. Pěstitelé tzv. „educational sociology“ si této problematiky všímali jen částečně a podmíněně. Teprve padesátá léta, jako období relativní poválečné stabilizace vyspělých kapitalistických zemí, jsou počátkem rostoucího zájmu o sociologický výzkum vysokého školství. Sociologové jsou namnoze přesvědčeni, že předpokladem síly a modernosti národů v oblasti ekonomiky, politiky, vojenství a kultury je stupeň vývoje školství a především vysokého školství jako centra vědeckého výzkumu a pokroku. Hledají cesty ke zvýraznění funkcionality vysokých škol vzhledem k požadavkům vyspělé techniky a složitějšího řízení společenských vztahů i k zmodernizování pojetí funkce inteligence ve společnosti, dosud chápáné jako nositelka nenasnadné úlohy ochránce a zároveň kritika a inovátora základních společenských hodnot. Tolik o západní sociologii, která se zabývá touto problematikou.

I u nás „klíčem k dalšímu rozvoji výrobních sil je vědeckotechnická revoluce, která podmiňuje dynamiku ekonomického, politického a společenského rozvoje socialismu.“ (Viz *Teze pro přípravu XIII. sjezdu Komunistické strany Československa*.) I když plně respektujeme odlišnost společenských hledisek vědeckotechnické revoluce v socialismu a kapitalismu, domníváme se, že zvýšený zájem o problematiku vysokých škol má vedle aspektů zcela specifických a neslučitelných i aspekty obecné, univerzální.

Proto rozložení výzkumného zájmu týkajícího se mládeže není jevem společensky a vědecky disfunkčním. Naše tvrzení by však ztratilo platnost, kdyby se výzkumy vysokoškoláků i nadále realizovaly spíše jen do šíře, extenzivně, bez usilování o zkvalitňování teoretických příprav a výzkumných metod a bez možnosti srovnávat závěry získané výzkumem této skupiny mládeže se závěry z výzkumů ostatní mládeže, především dělnické a rolnické.

V důsledku těchto skutečností by měla být každá pozitivní snaha přispět k reálné koordinaci jednotlivých výzkumů vysokoškol-

ské mládeže u nás adekvátně zhodnocena. Jelikož se zatím ukázalo ne dosti reálně centrální usměrňování spontánního výzkumného zájmu, je olomoucké setkání sociologů mládeže a studentů, zachycené v citované brožuře, příkladem významné iniciativy.

K hlavním příspěvkům uveřejněným v brožuře patří tyto referáty:

František Kahuda: *Problémy sociologického věku mládeže*

Jaroslav Just: *Výzkum osobnosti studenta na pedagogické fakultě*

Libuše Malická: *Výzkum vysokoškolské mládeže na Ústavu marxismu-leninismu*

Miluše Kubičková: *Názory západních sociologů na problémy mládeže*

J. L. Fischer: *Některé poznámky k problémům mládeže*

Dagmar Cahová: *K vymezení místa mládeže v sociální struktuře společnosti*

Ferdinand Koudelka: *Poznámky k některým problémům volného času posluchačů pedagogické fakulty*

Doc. dr. F. Kahuda, první náměstek ministra školství a kultury, podtrhl význam pedagogické sociologie, jejímž těžištěm je aspekt společenský, společenská funkce výchovy. Děti a mládež jako fáze života dané společnosti a zároveň jako skupina obyvatelstva mají své specifické znaky. Úkolem sociologie mládeže je tyto specifické znaky zkoumat a zároveň sjednocovat výsledky bádání ostatních vědeckých disciplín zabývajících se otázkami mládeže. Třídění společenských skupin závisí na klasifikačním hledisku, pro které se sociolog rozhodne. F. Kahuda pokládá za významné určení věkového rozpětí skupin, tzv. sociologického věku. Tradičně používané rozdělení populace na děti, mládež a dospělé je nutno přesněji ohraničit, vědecky stanovit sociologický věk. Jen tak je možné exaktně vymezit reprezentativní soubor zkoumaných jedinců. Dolní hranice je určena počátkem společenského a ekonomického osamostatňování a pohybuje se kolem 15. roku. F. Kahuda upozornil na akceleraci dospívání v moderní společnosti. Vážnějším problémem je stanovení horní hranice sociologického věku mládeže. Je-li za kritérium pokládáno ukončení procesu společenského a ekonomického osamostatňování, lze hypoteticky stanovit horní hranici a umístit ji kolem 30. roku lidského věku. Uvnitř intervalu od 15 do 30 let je věková skupina dále účelově členěna. Autor též upozorňuje, že vedle akcelerace dospívání působí v moderním věku i opačná tendence, tj. retardace, která jistě souvisí s posunutím horní hranice sociologického věku mládeže.

Teoretickým problémem vymezení a třídění biosociální skupiny mládeže se mimo jiné zabýval také prof. dr. J. L. Fischer. (V osobě J. L. Fischera má výzkumný kolektiv PF UP odborného rádce a pomocníka.) J. L. Fischer podotkl, že „mládež není žádným stabilním sociálním útvarem, nýbrž je výrazem pro postupný sled nově se rodících generací“ (str. 58). Dobu dospívání lze členit různé a každá etapa má své speci-

fické zvláštnosti, mimo jiné i sociální, které jsou především objektem sociologického bádání. Nejvládnější problematikou sociologie mládeže je pouze dospívající mládež zhruba od 14 do 24 let, kdy končí vysokoškolské vzdělání. Toto období má své psychologické konstanty, které se ovšem projevují různé v různých dobách a v různém sociálním prostředí. Podle způsobu přípravy na sociální funkce, které bude mládež vykonávat, člení J. L. Fischer skupinu do tří úseků: mládež v učňovském a pracovním poměru, mládež studující na různých typech středních škol a mládež vysokoškolská. Hlavní rozdíl mezi skupinami je v tom, že u prvé je aspekt výchovný spojen s pracovním, zatímco u dvou dalších převládá zřetel studijní. J. L. Fischer se staví za diferencované pojetí výzkumu mládeže, aniž ztrácí ze zřetele psychologické konstanty a konkrétnost společenské atmosféry, v níž mládež žije. Jako příklad diferencovaného výzkumu mládeže uvedl dlouhodobé zkoumání dělnické mládeže ve strojírenství, prováděné Ústavem odborného školství v Olomouci. (Viz Zprávy Výzkumného ústavu odborného školství v Praze, sv. 1., 2, 1965.)

Problematickou vymezení kategorie mládeže se zabývala také odborná asistentka University J. E. Purkyně v Brně D. Cahová. Z hlediska životního stylu jedince lze mládež považovat za věkovou skupinu, a to skupinu biosociální. Vyznačuje se zvláštními biologickými, psychologickými a především společnými sociálními znaky, danými především začleněním do společenské dělby práce. I když biologické znaky primárně ovlivňují rozvrstvení společnosti, sociální faktory působí zpětně a mohou — podle A. I. Bláhy — silně ovlivnit znaky biologické. Společným rysem mládeže z hlediska jejího vztahu ke společnosti je dosud neukončený proces sociální adaptace. — D. Cahová vymezuje rozdíly mezi kategoriemi mládež a generace. Generace je skupina lidí, kteří vstupovali do společenského dění v určitém historickém období, které ovlivnilo jejich relativně shodné společenské prožitky. — V druhé části své přednášky D. Cahová analyzuje formy sociální adaptace mládeže a hledá společné znaky této generace, žijící v době prudkých změn souvisejících s rozvojem industriální společnosti. V úvaze nad místem dnešní mladé generace ve struktuře socialistické společnosti vychází především z názorů polského sociologa Z. Baumana. (Viz referát přednesený Z. Baumane na šestém světovém kongresu mezinárodní politiky v Ženevě v r. 1964. *Polish Youth and Politics*.) V této souvislosti D. Cahová upozorňuje, že se u nás dosud nemůžeme opřít o tak rozsáhlé výzkumy problematiky mládeže, jaké jsou uskutečňovány v západoevropských zemích, a nemůžeme ani uvést tak rozsáhlou literaturu o mládeži.

O přehled a do jisté míry i kritickou konfrontaci některých západoevropských, zvláště západoněmeckých sociologických výpovědí o mládeži a studentech se pokusila dr. Miluše Kubíčková. Ačkoliv nelze výsledky

sociologických výzkumů a z nich plynoucích teorií nižšího dosahu aplikovat mechanicky v naší sociologii mládeže — jak též upozornili ve svých poznámkách J. L. Fischer a pracovník KV KSC doc. Dvořák —, má bližší seznámení s výsledky sociologického bádání prováděného v zemích s velkou tradicí této vědní disciplíny svou hodnotu a význam. Právě podrobnější informovanost o výsledcích výzkumů jednotlivých oblastí společenského života může pomoci předejít mechanické aplikaci, anebo lehkovážnému přehlédnutí či paušálnímu zamítnutí některých racionálních přínosů nemarxistické sociologie. Mnohem škodlivější jak pro náš ideologický boj, tak pro dohnání mezer v rozpracování marxistické sociologie je spíše neznalost, anebo jen kusá informovanost o západní sociologii. Domníváme se, že pro sociologa by mělo být evidentní, že nelze ztotožňovat sociální skutečnost, která je obsahem sociologického zkoumání a která je právě oním neopakovatelným specifikem daným konkrétností společenských vazeb té které země, systému, doby, s výpověďmi o této skutečnosti, anebo se sociologickými nástroji, tj. metodami, technikami atd. Západní sociologická literatura pojednávající o mládeži nezachycuje sociální skutečnost v její objektivní podobě, nýbrž vesměs zdeformované principiálním teoretickým přístupem. Avšak to neznamená, že bychom s touto skutečností nesrovnávali vůbec a že by tyto studie neměly pro naše poznání význam. (Hlubší pohled na problémy západoněmecké sociologie mládeže byl podán v Sociologickém časopise č. 1/1966.)

Děkan Pedagogické fakulty University Palackého doc. J. Just podal výklad komplexního a dlouhodobého výzkumu osobnosti studenta. Výzkum je proponován do r. 1975 a obsahuje čtyři výzkumné okruhy: výzkum připravenosti absolventa pro učitelské povolání v oblasti politickovýchovné činnosti na veřejnosti; výzkum kulturních a estetických postojů studenta; psychologický výzkum změn dynamických stránek osobnosti a šetření skupinové dynamiky studentských skupin; šetření antropometrická a konstitučně typologická. J. Just rozebral obsahové a organizační předpoklady dlouhodobého výzkumu prováděného na pedagogické fakultě. Podal též výklad geneze výzkumného projektu i geneze výzkumného kolektivu, jehož jádrem je nyní vlastně první kabinet sociologie vysokoškolského studenta v ČSSR. Obecný výklad děkana fakulty byl pak v jednotlivých sekcích konkretizován v řadě zajímavých příspěvků členů výzkumného kolektivu PF.

Rozbor přípravných prací celostátního výzkumu problematiky vysokoškoláků, prováděného Ústavem marxismu-leninismu pro vysoké školy v Praze, podala dr. Libuše Malická. Kořeny celosvětového zvýšeného zájmu o problémy mládeže vidí v urychlujícím se historickém vývoji, kdy se rychleji mění objektivní podmínky existence člověka ve světě a tím i úkoly, které musí řešit nastupující generace. Soustředění poměrně vel-

ké pozornosti právě na vysokoškolskou mládež je opodstatněno dvěma důvody: především potřebou růstu vysokoškolsky vzdělané inteligence a konečně situací na našich vysokých školách, které řeší řadu problémů spojených s přestavbou vysokoškolského studia. Zde jsou také zdroje motivace průzkumů probíhajících současně na mnoha fakultách. Jejich hodnota je především v tom, že reagují na bezprostřední potřebu jednotlivých vysokých škol. Pro širší výzkum plní funkci sond a předvýzkumů a přinášejí některé cenné metodické zkušenosti. L. Malická navázala na referát M. Kubičkové a rozebrala okolnosti i náplň činnosti skupiny dobrovolných výzkumných pracovníků při Ústavu marxismu-leninismu. Zvláště se pak zabývala rozбором cílů celostátního výzkumu vysokoškoláků realizovaného nyní Ústavem ML již jako státní úkol.

Spojovacím článkem mezi spíše obecněji zaměřenými referáty a mezi příspěvky zachycujícími již výsledky některých dílčích výzkumů, anebo zabývajících se rozpracováním celkové koncepce olomouckého výzkumu, byla zevrubná zpráva Ferdinanda Koudelky CSc. Podklady pro zprávu získávali také další členové výzkumného týmu, Jaroslav Čihovský a Milan Schneider. Referent se zabýval problematikou volného času jak z hlediska teoretického vymezení, tak z hlediska prvních interpretací získaných empirických dat o volném čase studentů PF UP. První sonda vede k závěru, že posluchači mají denně průměrně k dispozici 5,05 hodin volného času. To je v porovnání s množstvím času zjištěného u dvou odlišných souborů o 1/7 více. (Srovnání bylo provedeno s výsledky výzkumu výběrového souboru posluchaček 4. ročníku střední zdravotnické školy a mezi skupinou dělníků a zaměstnanců.) Určitý přebytek volného času vede u studentů nikoliv k jeho racionálnímu využívání, ale spíše k plýtvání. F. Koudelka upozorňuje, že závěry získané předvýzkumem provedeným na olomoucké pedagogické fakultě se liší od výsledků sociologického výzkumu realizovaného pedagogickou fakultou v Hradci Králové. Bližší srovnání nemohl bohužel podat v důsledku nedostatku kontaktů mezi oběma fakultami. — Při dalším prohloubeném výzkumu volného času studentů 1. ročníku PF použili olomoučtí sociologové některých zkušeností polských, jak o nich hovořil Mr. Witkowski na setkání československých a polských sociologů na Bezkydech v r. 1965. (Referát Mr. Witkowského je uveřejněn v ostravském sborníku o mládeži, o němž jsme hovořili.) Byl zjišťován nejen podíl na činnostech ve volném čase, ale též hodnoty, které respondenti těmto činnostem přisuzují. Olomoucký výzkum ukázal, že se podstatně liší četnosti zachycující realizované činnosti od činností jevících se jako zajímavé, oblíbené a užitečné. Zvláště nápadný byl rozdíl mezi počtem aktuálních činností a počtem činností hodnocených jako užitečné. (Nebylo však upřesněno hledisko užitečnosti.) — Závěrem lze říci, že podle dílčích výsledků

výzkumu volného času mají posluchači 1. ročníku více času, než se obecně soudí; že ve volném čase převládají prvky, o nichž nelze říci, že by plnily dvě základní funkce volného času, tj. funkci kulturně osvětovou a regenerační. K postižení sociologických skutečností bylo v předvýzkumu konaném od září r. 1964 do března r. 1965 použito různých metod. Dobrou příležitostí k uplatnění snahy po metodickém pluralismu se ukázaly být tzv. imatrikulační tábory, kterých se přijatí posluchači před zahájením studia zúčastňují.

S precizním rozpracováním projektu výzkumu kulturních a estetických postojů posluchačů seznámil referát J. Vojnara. Zabýval se též formulací hypotetického modelu současného vysokoškoláka, u něž „za jevovou neangažovaností probíhá rozporný proces uvědomování si přináležitosti k současné skutečnosti, zrod nové neformální, nepatetické a střizlivé angažovanosti, která chce být svou, odlišnou od schémat obecně převládajících“ (str. 166.) Projekt zachycuje celou mikroanalýzu účasti studentů pedagogické fakulty UP v Olomouci na všech formách umělecké tvorby.

Doplňkem projektu výzkumu kulturních a estetických postojů je informace o zahraničním hudebně sociologickém výzkumu Friedricha Klausmeiera (viz *Jugend und Musik im technischen Zeitalter*, Bonn, H. Bouvier u. Co., 1963). Autoři referátu František Rohánek a Jaroslav Václavěk upozornili na masové rozšíření příležitosti k hudebnímu zážitku. Podle Klausmeiera došlo též k podstatnému posuvu v hudebních zájmech mládeže, např. zvýšil se zájem o instrumentální hru apod. Hudba vůbec už není čistým uměleckým prožitkem, nýbrž převzala i u mládeže funkci usnadňovat život. Bohužel, hudební vyučování na školách je málo účinné a nepřítažlivé. Není využíváno období do devatenácti let, kdy hudební vlivy působí na mládež nejsilněji. Hudba má pro život člověka, zvláště mládeže, nesmírnou hodnotu, má schopnost měnit fyziologické pochody a je výrazem životních pocitů. Dnešní mládež zdůrazňuje v hudbě motorický element, proti erotickému z dřívějších dob. Hudební zájem je možné spojit s rozvíjením zájmových skupin, např. prostřednictvím souborů pro nástrojovou hudbu. — Klausmeierova studie vyznívá optimisticky a staví se na obranu mládeže. Vidí reálné možnosti jejího citového a intelektuálního rozvoje prostřednictvím hudby. — Domníváme se, že takto speciálně pojatá sociologická studie může přinést výzkumným pracovníkům stejného zaměření hodně podnětů, i když jsou její závěry odvozeny z empirického zkoumání cizí sociální skutečnosti.

Informace o metodicky promyšleném výzkumu vysokoškoláků všeobecného lékařství v Praze podali Marie Jirková a L. M. Sobotka. V článku M. Jirkové jsou analyzovány průvodní problémy a potíže sociologického výzkumu, který byl v roce 1962 vyvolán potřebou nových poznatků o studentech v důsledku přestavby vysoko-

školského studia. Záběr výzkumu byl velmi široký, měl být zkoumán odborný i politický profil posluchačů, náplň volného času i sociální prostředí, v němž studenti žijí. Za základní metodu byl zvolen neanonymní dotazník. Byl tím učiněn pokus o vytvoření podmínek pro opakovaný výzkum téhož výběrového souboru. Široce pojatý výzkum se však ukázal jako nevýhodný, a to jak pro obsahovu a formální správnost otázek, tak pro úplnou interpretaci získaných dat. Ačkoliv byly použity moderní zpracovatelské prostředky, celý empirický materiál nebyl dosud interpretován. — Hodnota přednášky M. Jirkové je v tom, že se pokusila o kritický rozbor nedostatků výzkumu a o formulaci podnětů pro jiné výzkumné pracovníky. Tímto mnohé zkušenosti sociologů pražské lékařské fakulty přesáhly právě po metodické stránce rámec dílčího výzkumu.

Rovněž referát L. M. Sobotky lze zařadit mezi příspěvky účelově zaměřené, pokoušející se o praktické závěry pro zkvalitnění přijímacích pohovorů na lékařských fakultách. Výzkum si kladl za cíl získat dostatek materiálů pro vypracování metody, podle níž by bylo možné co nejobjektivněji hodnotit znalosti a schopnosti uchazečů o studium na lékařských fakultách. Vypracování metody předcházela dlouhodobá příprava zahrnující i výzkum na střední škole. Na přípravě výzkumu se vedle sociologů podílely také odborné katedry fakulty všeobecného lékařství v Praze. Použitá metoda prokázala, že vysvědčení ze střední školy často nevyjadřuje skutečné znalosti zájemců o studium medicíny.

K dalším příspěvkům zachycujícím první výsledky empirických výzkumů mládeže patří:

Referát O. Polcra z VAAZ v Brně informoval o některých závěrech průzkumu zájmů a postojů brněnské mládeže studující na středních školách a mládeže pracující v průmyslu. Hlavně se zabýval výsledky šetření politických názorů mladých lidí a jejich vztahu k ČSM. Materiály získané tímto výzkumem mohou sloužit jako východisko pro další srovnávání a upřesňování pohledu na tuto problematiku.

Referát s. Onřejka z PF v Prešově se zabýval výsledky výzkumu postojů studentů pedagogické fakulty k vlastnostem osobnosti učitele. Bylo by nesporně zajímavé konfrontovat zjištění o tom, jaké mají studenti představy o vlastnostech současného pedagoga, se skutečně existujícím profilem učitele. Zvláště zajímavé byly výsledky získané v předvýzkumu motivace volby učitelského povolání.

Rovněž referát dr. ing. V. Fencla z SEŠ v Přerově prezentoval závěry z výzkumu motivace volby studijního oboru — tentokrát u středoškolských studentek.

Ačkoliv uvedené tři příspěvky podávaly informace o výzkumech oblastí, které jistě zasluhují pozornost sociologie mládeže, přece jen příliš rozšířily stejně již bohatou škálu problémů, jimiž se seminář zabýval.

K příspěvkům podtrhujícím filosofické

aspekty sociologických výzkumů mládeže patřil referát J. Krejčího ČSc. z PF v Ostravě. Za hypotetickou pokládá otázku, zda sociální adaptace dnešní mládeže je procesem jednodušším nebo složitějším, a to jak v kapitalismu, tak i v socialismu. Nepronikneme-li tuto otázku, můžeme eventuálně přehlédnout jistý druh skepticismu mládeže, jak o něm např. hovoří H. Schelsky. — Další otázkou je, zda překonání třídního antagonismu je již dostačující podmínkou pro světónázorovou integraci mládeže. S tím souvisí otázka, zda opravdu známe motivy myšlenkového propracování se mládeže k socialismu. Zdá se, že odpověď na tuto otázku spíše dedukujeme, místo aby byla empiricky vyvozena. Vážnou filosofickou otázkou promítající se do vědomí mladých lidí moderního světa je vliv absurdity současného života i skutečnost, že v životě hrají svou roli i stinné stránky, jako je smrt apod. Podnětná úvaha J. Krejčího vyzněla v pobídku, aby se učinilo vše ke zvýšení pocitu sounáležitosti naší mládeže se společností, aby se mládež necítila společensky vyřazená a nepotřebná.

Rovněž příspěvek M. Nezvalové z PF UP v Olomouci se dotýkal spíše teoretických východisek výzkumů mládeže. Při hodnocení vlivů technického pokroku nelze přehlédnout dvojí hodnotu tohoto vlivu — kladnou i zápornou. Např. v citové oblasti vědeckotechnická revoluce podmiňuje řadu kladných rysů jako je střídlost, nebojácnost, optimismus, viru v lidské schopnosti atd. V rozumové oblasti pak vyšší míru vědění, rozumovou vyspělost apod. Ovšem k záporným důsledkům mohou patřit i citovém životě mládeže např. nedostatek soucitu, nedostatečně rozvinuté formy lásky (k rodičům, vlasti apod.), určitá tvrdost apod. Všechny tyto vlastnosti jsou však konstátovány hypoteticky a je nanejvýš nutné je empiricky zkoumat.

Také příspěvek doc. K. Kasla z PF KU v Praze byl teoretickým přínosem semináře. Hovořil o problémech výchovy ve školní skupině. Čerpal z práce polského autora Zb. Zaborowského *Psychologia społeczna a wychowanie* (Warszawa 1962). Zaborowski se pokouší o překonání Makarenkovy teorie kolektivu, kterou pokládá za příliš úzkou. V kolonii nemohla mít místo samospráva, protože nešlo o kolektiv se zdravým morálním cítěním. Proto bylo nutno nalézat spojení v aktivu, kterého musel Makarenko využívat i k vykonávání nátlaku na ostatní kolonisty. Není prý opodstatněné přenášet Makarenkovu teorii do podmínek normální školy. Proti heslu „kolektivem pro kolektiv“ staví polský autor heslo „v kolektivu pro jedince“. Soudruh Kasl upozornil, že jde o nový pohled na funkci kolektivu, ale zároveň nabádá k rozlišení výchovných cílů a ideologických východisek společnosti socialistické a kapitalistické. Též se zabýval otázkou samosprávy ve skupině, jak je pojímána buržoazní vědou. Vyrovnává se také s některými jednostrannostmi sociometrické metody J. L. Moreno. — Příspěvek doc. Kasla